

rozumienia ramowego, co jest sprzeczne z negocjacjami Komisji, która chce uregulować współpracę we wszystkich aspektach. Trudności w negocjacjach spowodowane są podejściem Rosji do samej umowy oraz niechęcią uregulowania bezpieczeństwa energetycznego. Konsekwencją tego, może być, że umowa w końcowym etapie okaże się zbyt ogólnym dokumentem.

W zbiorze zaprezentowano aktualne zagadnienia dotyczące stosunków międzynarodowych. Praca dotyczy fundamentalnych pytań odnoszących się do stosunków między Unią Europejską a Rosją; napisana jest językiem naukowym, ale zrozumiałym dla przeciętnego czytelnika, co umożliwi mu zapoznanie się z zasadami panującymi między Rosją a Unią Europejską. Spostrzeżenia autorów poszczególnych referatów są trafne względem analizowanych problemów.

Zbiór powstał w ważnym momencie dziejów dla obu stron. Unia Europejska jest w okresie transformacji instytucjonalnej oraz boryka się z kryzysem finansowym, natomiast Rosja odbudowuje swoją pozycję polityczno-ekonomiczną na arenie międzynarodowej. Na dzień dzisiejszy bardzo trudno przewidzieć, czy targana kłopotami Unia Europejska przetrwa i czy Rosji uda się samej odbudować swoją gospodarczą siłę. Być może bardzo potrzebna będzie współpraca pomiędzy tymi dwoma podmiotami.

► Wojciech Stankiewicz

***Azjatyckie strategie bezpieczeństwa*, red. Joanna Marszałek-Kawa, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2013, ss. 366.**

W ramach serii wydawniczej „Biblioteka Azji i Pacyfiku” ukazał się zbiór artykułów pod ogólnym tytułem *Azjatyckie strategie bezpieczeństwa*, którego redaktorem naukowym jest Joanna Marszałek-Kawa. Radę naukową serii tworzą specjaliści z kraju i zagranicy zajmujący się historią, polityką i gospodarką krajów Azji: Marcei Burdelski, Tadeusz Detyna, Waldemar J. Dziak, Miao Huashou, Adam Jelonek, Joanna Marszałek-Kawa, Krzysztof Miszczak, Ewa Oziewicz, Małgorzata Pietrasiak, Bogusława Skulska, Kazimierz Starzyk, He Yaomin. Zaprezentowana Rada Naukowa jest gwarantem wysokiej jakości tekstów zamieszczanych w ramach serii „Biblioteka Azji i Pacyfiku”. Recenzentami prezentowanej monografii byli prof. dr hab. Waldemar J. Dziak oraz prof. dr hab. Marian Kowalewski.

Zbiór prezentuje 15 rozdziałów ze wstępem i bibliografią, które w ogólnym zagadnieniu zajmują się problemami militarnymi i bezpieczeństwa państw azjatyckich pod koniec XX i na początku XXI w. Jak zauważyła redaktorka monografii: „Ocenia się, że azjatyckie tygrysy odgrywają obecnie znaczące, [...], rolę w sferze ekonomicznej oraz politycznej. Oczywiście jest, że sukcesy gospodarcze determi-

nują jednocześnie wzrost ich pozycji politycznej, w konsekwencji zaś [...] zabezpieczeniu swej pozycji na światowej szachownicy. Czynią to zaś w szczególności rozwijając własny potencjał militarny”¹.

Spoglądając na autorów i ich rozdziały, widzimy, że problemy zapewnienia bezpieczeństwa interesują każde państwo, dlatego też tak duże zainteresowanie tym problemem na kontynencie azjatyckim, który, jak wiemy, nie jest oceanem spokoju i bezpieczeństwa.

Adam Paweł Olechowski podjął się opisanie chińskiego przemysłu zbrojeniowego ze szczególnym zaznaczeniem chińskiego eksportu broni². Autor twierdzi, że: „Rozwinięta produkcja oraz eksport uzbrojenia przynoszą państwu wysokie dochody, zaś w układzie politycznym międzynarodowa współpraca w zakresie produkcji zbrojeniowej oraz kierunku eksportu broni mogą dużo powiedzieć o polityce zagranicznej danego państwa, jego sojuszach i rejonach zainteresowania”³. Adam Paweł Olechowski przedstawił chińską myśl technologiczną na przestrzeni wieków, skupiając się ostatecznie na Chińskiej Republice Ludowej aż do początków XXI w., starał się okre-

ślić potencjał technologiczny ChRL oraz kierunki eksportu broni, stawiając na końcu rozdziału tezę, że to przemysł zbrojeniowy w niemałym stopniu przyczynił się do rozwoju współczesnych Chin.

Następny rozdział autorstwa Macieja Karczewskiego⁴ prezentuje znaczenie Oceanu Indyjskiego jako ważnego węzła szlaków komunikacyjnych, oraz jako obszar rywalizacji azjatyckich mocarstw, takich jak Chiny i Indie. Autor pisze, że: „Państwa te [...] starają się pozyskiwać surowce energetyczne bezpośrednio u producenta, a nie za pośrednictwem rynków światowych. Fakt ten ma daleko idące konsekwencje polityczne. Agresywna działalność inwestycyjna dużych państwowych koncernów energetycznych wypierana jest działaniami dyplomatycznymi, jak również środkami militarnymi”⁵. Owy „Sznur Pereł” są to po prostu porty morskie wzdłuż brzegów Oceanu Indyjskiego, które są przyczółkami dla ChRL, tzw. system zabezpieczenia logistycznego, rozbudowywanie morskiej infrastruktury zdolnej do przyjmowania dużych chińskich okrętów wojennych. Co oczywiście wzbudza niepokój w Indiach, które czują się osaczone przez Chiny z każdej strony.

Piotr Mickiewicz opisał budowę regionalnej pozycji Japonii w przeciw-

¹ J. Marszałek-Kawa, *Wstęp*, [w:] *Azjatyckie strategie bezpieczeństwa*, red. J. Marszałek-Kawa, Toruń 2013, s. 7.

² A.P. Olechowski, *Chiński przemysł zbrojeniowy i eksport uzbrojenia*, [w:] op.cit., s. 11–40.

³ Ibidem, s. 12.

⁴ M. Karczewski, „Sznur Pereł” – *chińska strategia na rzecz bezpieczeństwa energetycznego*, [w:] op.cit., s. 41–57.

⁵ Ibidem, s. 43–44.

działaniu terroryzmowi⁶. Autor w tym rozdziale przedstawia zmiany w japońskiej doktrynie niezaangażowania się militarnego, która zmieniła się po 11 września 2001 r., kiedy to Japonia zdecydowała się zaangażować w globalną wojnę z terroryzmem. Autor skupił się na prezentacji „Planu przeciwdziałania Terroryzmowi” z 2004 r., gdzie „[...] rozwiązania przewidują możliwość podjęcia międzynarodowych, jak i samodzielnych przedsięwzięć antyterrorystycznych na japońskich akwenach morskich oraz wodach otwartych i terytorialnych państw obcych (jeżeli wyrażą one takową zgodę).”⁷

Kolejny rozdział autorstwa Łukasza Ho Thanh mówi o obecności wojsk amerykańskich na Okinawie⁸. „Od przeszło 70 lat sprawy polityki zewnętrznej i wewnętrznej zdominowane są przede wszystkim przez kwestie związane z japońską gospodarką, rewizją pacyfistycznej konstytucji oraz rolą regionalnego mocarstwa w Azji Wschodniej”⁹. Jak zauważa Autor, Japonia jest krajem o ogromnym znaczeniu strategicznym i geopolitycznym. Ho Thanh, przytaczając dzieje amerykańskiej obecności na

Okinawie, zastanawia się, w jakim kierunku zmierza polityka Japonii, co dalej z obecnością Amerykanów na wyspie.

Natomiast Karol Kościelniak w swoim rozdziale zastanawia się nad wpływem wietnamskich reform gospodarczych na bezpieczeństwo wewnętrzne państwa¹⁰. „Wietnam w swej polityce bezpieczeństwa wewnętrznego broni swej niezależności oraz stara się chronić kraj i obywatele przed zagrożeniem zewnętrznym, jak i wewnętrznym”¹¹.

Kinga Smoleń poruszyła temat sojuszu między Turcją a Stanami Zjednoczonymi¹². Autorka stara się określić genezę owej współpracy, jak i zbieżne oraz rozbieżne interesy obu partnerów na początku XXI w. „Pojawienie się nowych zjawisk, w tym tzw. zagrożeń asymetrycznych w najbardziej newralgicznych regionach świata sprawiło, że głównym celem Stanów Zjednoczonych stała się ich stabilizacja. Z racji geostrategicznego usytuowania w pobliżu tych obszarów Turcja ponownie stała się dla Stanów Zjednoczonych gwarantem bezpieczeństwa w wymiarze militarnym i energetycznym”¹³.

⁶ P. Mickiewicz, *Przeciwdziałanie zagrożeniu terrorystycznemu jako instrument budowy regionalnej pozycji Cesarstwa Japonii*, [w:] op.cit., s. 58–66.

⁷ Ibidem, s. 62.

⁸ Ł. Ho Thanh, *Kwestia obecności wojsk amerykańskich na Okinawie. Wyzwanie dla polityki japońskiej w XXI wieku*, [w:] op.cit., s. 67–101.

⁹ Ibidem, s. 67.

¹⁰ K. Kościelniak, *Wpływ doi moi na bezpieczeństwo wewnętrzne Wietnamu w XXI wieku*, [w:] op.cit., s. 102–124.

¹¹ Ibidem, s. 124.

¹² K. Smoleń, *Sojusz Turcja–Stany Zjednoczone na początku XXI wieku: Strategiczne przewartościowanie czy status quo?*, [w:] op.cit., s. 125–156.

¹³ Ibidem, s. 154–155.

Kolejny rozdział autorstwa Tadeusza Dmochowskiego, przedstawia system bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej wraz z podstawowymi dokumentami mówiącymi o bezpieczeństwie narodowym Rosji¹⁴, wskazując kluczową rolę w tym względzie dwóm dokumentom z 1992 i 2010 r. „Analiza omawianych dokumentów wskazuje na ich bliski związek z układem sił politycznych w Rosji z rosnącą rolą prezydenta w systemie politycznym Federacji Rosyjskiej, a wraz z nią ze wzrostem znaczenia Rady Bezpieczeństwa w systemie zapewnienia bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej”¹⁵.

O perspektywach stabilizacji sytuacji w Afganistanie pisze Joanna Modrzejewska-Leśniewska¹⁶. Autorka skupia się na 2014 r., kiedy to ma nastąpić wycofanie części sił wojskowych działających w ramach ISAF z Afganistanu, a pozostałe siły zmienią charakter na misje szkoleniowe, co budzi zaniepokojenie społeczności międzynarodowej, szczególnie w sytuacji, gdy całość spraw tego państwa trafi w ręce samych Afgańczyków. „[...] Afganistan nie jest gotowy na samodzielne funkcjonowanie bez znaczącego wsparcia

ze strony społeczności międzynarodowej. Dlatego też pod znakiem zapytania stoi perspektywa stabilizacji kraju po 2014 roku, jeżeli siły zewnętrzne zrezygnują z pomagania Afgańczykom, lub też znacząco ograniczą udzielaną pomoc”¹⁷.

Piotr Kwiatkiewicz w rozdziale mówiącym o podziałach politycznych i bezpieczeństwie w regionie Kaukazu¹⁸ podjął się opisanie specyfiki tego regionu, podzielonego nie tylko między dwa kontynenty, ale także charakteryzującego się podziałami politycznymi, narodowymi, etnicznymi, językowymi, kulturowymi i religijnymi.

Autor rozdziału mówiącego o renesansie islamu i organizacjach fundamentalistycznych¹⁹ Michał Romańczuk pisze, że: „Odrodzenie się islamu w Azji Centralnej spełniało rolę czynnika narodowo- i państwowotwórczego. Stało się także impulsem do powstania fundamentalizmu islamskiego, tzn. walki o zmianę nastroju politycznego i społecznego, zgodnie z wizją skrajnych organizacji muzułmańskich”²⁰. Autor opisał, co się stało w Azji Centralnej po

¹⁷ Ibidem, s. 200.

¹⁸ P. Kwiatkiewicz, *Podziały polityczne a bezpieczeństwo w regionie Kaukazu – wybrane aspekty sojuszu azerbejdżańsko-tureckiego*, [w:] op.cit., s. 201–215.

¹⁹ M. Romańczuk, *Renesans islamu i działalność organizacji fundamentalistycznych w Azji Centralnej jako zagrożenie dla stabilizacji politycznej państw regionu*, [w:] op.cit., s. 216–231.

²⁰ Ibidem, s. 218.

¹⁴ T. Dmochowski, *Strategia bezpieczeństwa narodowego Federacji Rosyjskiej i jej ewolucja: ustawy Federalne „O bezpieczeństwie” z lat 1992 i 2010*, [w:] op.cit., s. 157–180.

¹⁵ Ibidem, s. 180.

¹⁶ J. Modrzejewska-Leśniewska, *Perspektywy stabilizacji Afganistanu w konsekwencji 2014 roku*, [w:] op.cit., s. 181–120.

rozpadzie Związku Radzieckiego, jak dobrze zorganizowane organizacje fundamentalne zyskują znaczenie w tych państwach.

Oksana Voytyuk opisała wpływ sektora energetycznego na bezpieczeństwo Gruzji²¹. Autorka omówiła reformę sektora energetycznego, gazowego w Gruzji i dążenie do zapewnienia autonomii i bezpieczeństwa energetycznego Gruzji.

O wpływie procesów demograficznych na bezpieczeństwo państw Azji pisze Edyta Chwiej²². Autorka podjęła się tematu bardzo istotnego dla krajów Azji, a mianowicie procesów demograficznych, które bardzo często wpływają na powstanie i upadek państw: „[...] w Azji istnieje cała gama problemów demograficznych, zagrażających rozwojowi i bezpieczeństwu państw regionu”²³.

O Arabskiej Wiośnie w swym rozdziale pisał Hassan A. Jamsheer²⁴. Autor podjął się omówienia wydarzeń, które rozpoczęły się w grudniu 2010 r. w północnej Afryce i na Bliskim Wschodzie, doprowadzając do zmian demokra-

tycznych w tym regionie świata. Opisał przyczyny i dotychczasowe skutki tego ciągle trwającego procesu.

Jessica Wolska opisuje Iran i ewentualne zagrożenia płynące z jego strony²⁵. Jest to bardzo istotny problem z perspektywy interesów państw Unii Europejskiej. Iran, który buduje aktualnie swój program nuklearny, i, co najważniejsze, doskonale zdaje sobie sprawę ze swej geostrategicznej pozycji, może straszyć Zachód. „Nie bez znaczenia wydaje się również struktura ekonomicznej współpracy bilateralnej pomiędzy Iranem a państwami europejskimi”²⁶ w tej grze prowadzonej przez Zachód i Iran, gdzie arsenał nuklearny stanowi dla Iranu polisę ubezpieczeniową, zapewniający trwałą środków odstraszać.

Ostatni rozdział autorstwa Macieja Pletni mówi o wpływie pamięci zbiorowej na przyczyny międzynarodowych konfliktów²⁷. Autor na przykładzie chramu Ysukuni z Tokio, pragnie pokazać jak pamięć zbiorowa o II wojnie światowej na Pacyfiku rzutuje na stosunki międzynarodowe Japonii z najbliższymi jej sąsiadami. „[...] sposób postrzegania wydarzeń z przeszłości,

²¹ O. Voytyuk, *Reforma sektora energetycznego w Gruzji oraz jej wpływ na bezpieczeństwo energetyczne kraju*, [w:] op.cit., s. 232–255.

²² E. Chwiej, *Wpływ procesów demograficznych na bezpieczeństwo wybranych państw Azji*, [w:] op.cit., s. 256–279.

²³ Ibidem, s. 278–279.

²⁴ H.A. Jamsheer, *Arabska Wiosna – przebieg, przyczyny i znaczenie*, [w:] op.cit., s. 280–297.

²⁵ J. Wolska, *Czas Mahdiego, czyli irańska gra zagrożeń*, [w:] op.cit., s. 298–313.

²⁶ Ibidem, s. 298.

²⁷ M. Pletnia, *Pamięć zbiorowa jako źródło międzynarodowych konfliktów: kontrowersje wokół chramu Yasukuni*, [w:] op.cit., s. 314–333.

szczególnie tych, o których pamięć jest ciągle żywa, może stanowić potencjalne źródło konfliktów o międzynarodowych zasięgu”²⁸.

Całość monografii zamyka obszerna bibliografia (s. 335–366) zawierająca dokumenty i opracowania oraz źródła internetowe. Bibliografia ta stanowi bardzo ważny element tej pozycji, ponieważ czytelnik dzięki niej może rozszerzyć swoją wiedzę na temat azjatyckiej strategii bezpieczeństwa.

Jak widać z zaprezentowanych rozdziałów kontynent azjatycki charakteryzuje się różnorodnością. Wydaje się, że aspekty bezpieczeństwa stanowią priorytet w polityce tak wewnętrznej, jak i międzynarodowej każdego z państw kontynentu. Przedstawione teksty obrazują różnorodny poziom merytoryczny, jak i warsztatowy, jednak razem tworzą bardzo ciekawe i wartościowe opracowanie na temat problemów bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego. Obrazują aktualny poziom badań w Polsce na temat tego fascynującego kontynentu. Zapoznając się z poszczególnymi rozdziałami tej monografii, możemy stwierdzić, że jeszcze mało wiemy na temat Azji i jej państw. Jednak punkt widzenia Europejczyka charakteryzuje się obiektywnością, szczególnie jeżeli państwa azjatyckie szukają skutecznych dróg zabezpieczenia swoich interesów oraz własnej pozycji na świecie, realizując to poprzez rozwój własnego potencjału militarnego.

Konkludując, naprawdę warto zapoznać się z pracą *Azjatyckie strategie bezpieczeństwa*, aby wyrobić sobie własny pogląd na sprawy zaprzatające głowy mieszkańców państw Azji.

► Karol Kościelniak

Wojciech Kostecki, *Strach i potęga. Bezpieczeństwo międzynarodowe w XXI wieku*, Poltext, Warszawa 2012, ss. 188.

It is hard to disagree with statement which opens the book by Wojciech Kostecki “Strach i potęga. Bezpieczeństwo międzynarodowe w XXI wieku”, that “The world we are living in is permeated by the security issue”. This trend is also easy to observe in world and Polish literature. The evolution of security essence, its theories and threats are more and more often a subject of scientists' inquiry, whose publications are appearing on the publishing market. Thus, writing a valuable and original book becomes more difficult task, however Wojciech Kostecki has met this challenge.

In his latest book, Wojciech Kostecki have made attempts to systematize the existing work of many scientists and to find the concept of security that best fits to world today. The publication is divided into three chapters, intro-

²⁸ Ibidem, s. 333.